

DIABETESLIITTO ry

Sosiaali- ja terveysministeriö
PL 33
00023 VALTIONEUVOSTO

Viite: Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:n muuttamiseksi; diaarinumero VN/20873/2026

Asia: Diabetesliitto ry:n lausunto

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoa sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:n muuttamisesta.

Ehdotus asetuksen muuttamisesta on valmisteltu lyhyellä aikajänteellä virkатыönä sosiaali- ja terveysministeriössä ja Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskuskuksessa ("STEA"). Sosiaali- ja terveysalan yhdistyksien ja säätiöiden rahoituksen näkökulmalta asetus ja sen muutokset ovat erityisen tärkeitä. Tästä syystä annettua lausuntoaika on pidettävä sekä ajoituksen että pituuden osalta hankalana. Asian tärkeyden ja ajankohtaisuuden sekä vuoden 2027 valtionavustusten valmistelun kannalta lyhyt lausuntoaika kesäloma-aikana on kuitenkin perusteltavissa.

1.

Yleistä

Sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden valtionavustuksista ja rahoituksesta on säädetty oma erityislakinsa (284/2023). Lisäksi valtionavustuksia koskee sovellettavana yleislakina valtionavustuslaki (688/2001).

Valtioneuvosto on antanut asetuksen sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta (1059/2023). Asetus on annettu valtioneuvoston päätöksellä 30.11.2023 valtionavustuslain (688/2001) 8 §:n ja sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun lain (284/2023) 3 §:n nojalla.

Valtionavustuslain 8 §:n nojalla valtionavustuksen talousarvion mukaisesta myöntämisestä, maksamisesta ja käytöstä voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

Sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun lain ("rahoituslaki") 3 §:n nojalla avustettavasta toiminnasta voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella ja rahoituslain 4 §:n nojalla STEA:n tehtävistä voidaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Diabetesliitto pitää asetuksen tarkentamista perusteltuna ja tarpeellisena.

2.

Ehdotetuista muutoksista asetukseen

Kaikki ehdotetut muutokset kohdistuvat asetuksen 3 §:ään. Säännöksen otsikon muuttaminen korostaa valtionavustusten harkinnanvaraisuutta, mikä on myös valtionavustuslain periaate.

Valtionavustuksellaan tarkoitetaan sellaista valtion talousarvioon otetuista määrärahoista tai talousarvion ulkopuolella olevasta valtion rahastosta myönnettävää rahoitusta, jossa oikeus saada avustusta tai avustuksen määrä taikka käyttötarkoitus riippuvat valtion talousarviosta ja sen pohjalta valtionapuviranomaisen harkintavaltansa nojalla tekemästä päätöksestä, ja jonka tarkoituksena on jonkin toiminnan tai hankkeen tukeminen.

Rahoituslain (2 §) mukaan valtionavustuskelpoisia ovat kaikki sosiaali- ja terveysalalla toimivat oikeuskelpoiset yleishyödylliset yhdistykset ja säätiöt. Ehdotetut muutokset asetukseen eivät mitenkään muuta valtionavustuskelpoisuuden määrittelyä.

Asetukseen ei ehdoteta myöskään muutoksia rahoituslain 3 §:n ja ko. asetuksen 2 §:n määrittelyihin avustettavasta toiminnasta. Nämä avustettavan toiminnan määrittelyt siis säilynevät asetuksessa ennallaan.

Asetukseen ehdotetaan lisättäväksi kokonaan uusi momentti (3.2 §), jossa määriteltäisiin valtionavustuksen myöntämisen puoltavia tekijöitä. Puoltavissa tekijöissä tulisi ottaa huomioon suomalaisen yhdistys- ja säätiötoiminnan rakenteellinen organisoituminen. Erityisesti yhdistystoiminta on organisoitunut yli sadan vuoden aikana rakenteellisiin kokonaisuuksiin, jotka koostuvat paikallisesti ja alueellisesti toimivista yhdistyksistä, valtakunnallisesti toimivista liitoista ja pääosin liitoista muodostuvista keskusjärjestöistä ja kattojärjestöistä sekä mahdollisesta kansainvälisestä liittotasosta. Tällainen organisaatorakenne on sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ohella esimerkiksi urheilu- ja liikuntajärjestöillä, nuorisojärjestöillä, kulttuurialan järjestöillä, kansainvälisesti toimivilla järjestöillä, maanpuolustusjärjestöillä, työmarkkinajärjestöillä ja puolueilla. Säätiöt osaltaan toimivat jäsenenä toimialansa mukaisissa yhdistysmuotoisissa liitoissa ja siten ovat osa organisaatorakennetta. Näiden kokonaisuuksien sisällä jokaisella organisaatiolla on omat tehtävänsä, joilla tuetaan, kehitetään ja ylläpidetään koko rakenteen jokaisen tason toimivuutta ja tehokkuutta ja siten myös toimintaan liittyvää ns. kohtaavaa toimintaa. Julkisen hallinnon (valtio, hyvinvointialueet ja kunnat) avustuksilla on Suomessa perinteisesti tuettu jokaisen organisaatiotason toimintaa.

Diabetesliitto katsoo, että kohtaava työ ei ole pelkästään apua ja tukea tarvitsevien ihmisten keskinäistä kohtaamista tai auttamista ja valtionavustuksia ei ole perusteltua suunnata ainoastaan toimenpiteisiin, joilla on välitön vaikutus tuettavan arkeen. Tämä ei olisi erityisen vaikuttavaa. Avustusta puoltavina seikkoina tulisikin olla toiminnot ja organisaatiot, jotka tukevat ihmisiä, jotka auttavat ja tukevat eri rooleissaan apua ja tukea tarvitsevia ihmisiä. Näitä toimintoja voivat olla esimerkiksi erilainen neuvontatyö ja koulutukset vapaaehtoisille, kokemustoimijoille, omaisille, vanhemmille sekä eri alojen ammattilaisille sekä viestintä- ja vaikuttamistoiminta.

Asetuksessa valtionavustusta puoltavina seikkoina tulisi myös huomioida ennaltaehkäisevä työ ja kansanterveystyö. Kansanterveystyöllä edistetään terveellisiä elintapoja ja ehkäistään kansansairauksiin sairastumista. Samalla kansanterveystyö myös vähentää terveydenhuollon kustannuksien kasvua. Tuloksellisuuden edellytyksenä ei voi olla pelkästään se, että kohderyhmään kuuluvalla henkilöllä on jo todettu sairaus, ongelma ja palveluntarve. Kansanterveys on myös yksi sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden päätoimialoista (ks. HE 269/2022, s. 23).

Diabetesliitto toteaa, että valtionavustuksella toteutettavassa toiminnassa ei ole kyse sellaisten palvelujen tarjoamisesta, jossa syntyisi asiakassuhde. Asetusluonnoksen määrittelyä olisi tältä osin muutettava.

Diabetesliitto haluaa myös kiinnittää huomiota siihen, että rahoituslain (3 §) mukaisesti avustettavan toiminnan tulee osaltaan tukea ihmisten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä perusoikeuksien

toteutumista. Avustettava toiminta on rahoituslaissa määritelty melko väljästi siten, että valtionavustusta voidaan myöntää laajasti sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

3.

Valtionavustusten myöntäminen

Valtionavustuslain (8 §) mukaan valtionavustuksen myöntämisestä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Diabetesliitto ehdottaa, että asetukseen lisättäisiin säännös, jossa säädettäisiin siitä, että STEA:n laatima avustusehdotus sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden valtionavustuksista ja sosiaali- ja terveysministeriössä siihen mahdollisesti valmisteltavat olennaiset muutokset käsiteltäisiin valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa ennen valtionavustusten myöntämistä.

4.

STEA:n asemasta

STEA:n asemasta ja tehtävistä on säädetty rahoituslailla ja ko. asetuksella. Rahoituslain (4 §) mukaan STEA:n tehtävänä on valtionavustuspäätösten valmistelu sekä avustusten maksatus, seuranta ja valvonta. STEA toimii valtionapuviranomaisena sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Myös sosiaali- ja terveysministeriön on määritelty rahoituslailla (5 §) valtionapuviranomaiseksi.

STEA:sta on säädetty ensimmäisen kerran arpajaislain muuttamisen yhteydessä vuonna 2016. Lainvalmisteluasiakirjojen mukaan STEA olisi tehtävässään itsenäinen ja riippumaton (HE 132/2016, s. 53). Nykyisen rahoituslain lainvalmisteluasiakirjojen mukaan STEA on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen erillisviranomainen. Tätä pidettiin tarkoituksenmukaisena ja toimivana avustustoimintojen rakenteena yhdistysten ja säätiöiden rahoittamiseksi (HE 269/2022, s. 16).

Diabetesliitto pitää tarpeellisena, että STEA:n asema ja tehtävät selvitettäisiin tarkemmin. Diabetesliitto katsoo, että STEA:n asema suhteessa sosiaali- ja terveysministeriöön on tällä hetkellä epäselvä. Erityisesti tulisi myös selkiyttää ja tarkentaa, voiko sosiaali- ja terveysministeriö ohjata STEA:n valtionavustuspäätösten valmistelua ja määritellä avustustoimintaan liittyviä arviointiperusteita, kun aikaisempien lainvalmisteluasiakirjojen perusteella STEA:n pitäisi toimia ja toteuttaa tehtäviään itsenäisesti ja riippumattomana.

5.

STEA:n julkaisemista valtionavustusten kriteereistä

Suomen perustuslaissa (731/1999) säädetään asetuksen antamisesta ja lainsäädäntövallan siirtämisestä. Perustuslain 80 §:n mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia laissa säädetyn valtuuden nojalla. Myös muu viranomainen voidaan lailla valtuuttaa antamaan oikeussääntöjä määrätyistä asioista, jos siihen on sääntelyn kohteeseen liittyviä erityisiä syitä eikä sääntelyn asiallinen merkitys edellytä, että asiasta säädetään lailla tai asetuksella. Tällaisen valtuutuksen tulee olla soveltamisalaltaan täsmällisesti rajattu.

Sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetussa laissa säädetään avustuksen saajista (2 §) ja avustettavasta toiminnasta (3 §). Valtioneuvoston asetuksessa on tarkemmin määritelty avustettavasta toiminnasta ja avustuksen myöntämisen erityisistä edellytyksistä (2 § ja 3 §).

STEAn julkaisemien kriteerien ja niiden soveltaminen suhteessa valtioneuvoston asetuksella säädettyihin ja lausuttavana oleviin säännöksiin on oikeudellisesti epäselvä. Lainsäädännössä ei ole sellaista valtuutusta, jolla sosiaali- ja terveysministeriö tai STEA olisi valtuutettu antamaan oikeussääntöjä valtionavustusten myöntämisen edellytyksistä.

STEAn 15.6.2026 julkaisemissa kriteereissä rajataan laissa määritellyjä avustuksen saajia ja avustettavaa toimintaa. Diabetesliiton arvion mukaan tällaisista rajauksista tulisi pääsääntöisesti säätää laissa tai sen nojalla valtioneuvoston asetuksella.

DIABETESLIITTO ry

Juha Viertola
toiminnanjohtaja